

Den skånska historien är vårt arv

När det gäller Skåneland, dvs Skåne, Halland Blekinge och Bornholm är det år 2012 faktiskt inte mer än drygt 350 år sedan det införlivades med det svenska stormaktsriket. Sverige var då en multinationell stat med kontroll över Finland och över stora delar av Baltikum, Polen och Nordtyskland. Några olika kulturer och språk var samlade under Stockholms makt.

Skåneland var en egen enhet under Danmark med egna lagar och stor självständighet. I fredsfördraget i Roskilde 1658 tillförsäkrades Skåneland uttryckligen sina gamla rättigheter och lagar. Nu blev det inte så utan en förvanskning av Skåneland sattes igång omgående efter freden och med medel som saknat motstycke i dåtidens Europa och som endast kan jämföras med nutidens övergrepp i det forna Jugoslavien. Den kulturförstörelse som ägde rum under förvanskningen gör att Sverige kan räknas in bland de verkliga kulturmarodörerna. Det är självklart att sådant sätter sin prägel på invånarna i många generationer.

Det finns en skånsk historia även före 1658

Som ett led i en historia över släkter, som härstammar från de människor som levde långt före 1658 kan det vara på sin plats att kortfattat redogöra för tiden före förvanskningen.

Namnet Skåne kommer av en missuppfattning

Låt oss först kasta blickarna riktigt långt tillbaka i tiden. Man har konstaterat att Skåne torde befolkats omkring 10 000 år f Kr sedan denna del av skandinavien blivit isfri några tusen år tidigare. Namnet Skåne uppkom genom att omvärlden länge uppfattade Skåne som en ö och gav den namnet Skanava dvs Skåneå. Man trodde nämligen att Skålderviken och Helgeå var förenade med varandra. I själva verket hängde då denna del av Skandinavien ihop med kontinenten. Benämningen Skandinavien tillkom förresten senare genom att forntidens hallanistiska sjöfarare kallade öarna kring revet vid Skanör Falsterbo för de skadiska. Senare gjordes ett avskrivningsfel från gamla texter så att öarna kallades de Skandiska .

Man kunde gå torrskodd från Skåne till England

Detta område utsattes under tidens lopp för naturkatastrofer, främst översvämningar. Är det inte fascinerande att tänka sig att man ännu omkring 7000 år f Kr kunde gå torrskodd från landet söder om Kullaberg tills man nådde nutidens Whitby i England, och från Skånes sydkust till dagens Nordtyskland? Efter översvämningen bildades södra Östersjön och Nordsjön. Än idag ligger stubbarna av furuskogarna mellan Skånes sydkust och södra Östersjöns kustland endast 20-50 meter under vattnet.

De första inbyggarna

En stor naturkatastrof var också klimatförsämringen 400-500 år f Kr. Det dessförinnan existerande aristokratiska statssamfundet gick då under och ersattes av den lokala bondegemenskapen. I mer än 400 år varade denna svåra tid som karaktäriserades av primitiv överlevnadskonst. Urbefolkningen, danerna, lämnade i stor omfattning detta område eftersom existensmöjligheterna var små. Från nedre Elbe invandrade i slutet av 400-talet e Kr hadbarderna, som framförallt slog sig ned i

kustområdena och skapade ett aristokratiskt samhälle, rent militärt organiserat. Det är från denna tid vi har de nordiska fornsagorna., t ex om Hagbard och Signe, Starkodder m fl.

Hardbarderna har lämnat i arv person- och ortnamn men även sitt eget språk, något som konstaterats i Norge vid Oslo och på Vestlandet. Även i Skåne finns många ortnamn, som kan härledas till hadbarderna. Ändelserna –lev, numera –löv, är ett sådant arv. Löv eller lev betyder arv. Namnet Vemmerlöv skall alltså uttydas arvet efter Vemmer (mansnamn).

Nordisk statsbildning redan på 700-talet

Danerna på Jylland och Själland skapade under 700-talet större nordiska statsbildningar under Ivar Vidfamne och Harald Hildetand. År 811 ingicks ett fredsfördrag mellan daner och saxare där Asfred av Skåne nämns, vilket visar att landet ingick som en egen fristående enhet i danernas rike. Eget kungarike var Skåneland till 983, då det införlivades med det nya Danmark. Namnet Danmark kommer förresten av det fornsaxiska begreppet Thanamarka, som betyder danernas gränsland.

Från Skåneland utgick många av de vikingafärder, som 879 ledde till erövringen och upprättandet av Normandie, och de skånskbefolkade delarna av Danelagen i England. Vikingafärderna upphörde 1042 med undantag för deltagandet i det misslyckade försöket att erövra England 1069-70.

En värmeperiod på 1000-talet medförde nyodling och folkökning i Skåne. Sillfisket och sillmarknaden gjorde Skåneland till en internationell ekonomisk faktor under denna tid. Politiskt medverkade Skåneland till den nordiska unionen 1397-1520, som bars upp av den skånska adeln.

Kyrkans starka ställning i Skåne från 1000-talet

En mycket viktig internationell roll spelade kyrkan från början av 1000-talet. Redan 1058 fanns det i Skåne mer än 300 kyrkor, lika många som i hela Norden. Nordens enda ärkebiskopsdöme inrättades 1103 i Lund med ärkebiskopen som andlig furste över städer, borgar, häradar och landskap.

Den skånska staten och ärkebiskopsdömet utgjorde tillsammans Nordens starkaste andliga och politiska maktfaktor. Den skånska kyrkolagen tillkom 1161 och bestod till 1625. Betydelsefull var också Skånelagen som upptecknades omkring 1683. Den inleds med ett konstaterande att de fria männen i Skåneland aldrig tålt orätt i deras land. Den lagen gällde till 1623. Det kan vara intressant att veta att en av Skånelagens talrika handskrifter, skriven med runar, avslutas med den äldsta kända skånska folkvisan med notskrift. Drömde mi en dröm i nat um silkt ok ärlik päl". Melodin är än den danska radions paussignal.

Under 1100-talet försökte den danska kungamakten göra Skåneland till en mera beroende politisk region. Det första öppna folkkriget utkämpades i Skåne 1180-1183 och medförde dansk seger över den skånska folkmakten.

I slutet av 1200-talet skedde en klimatförsämring, som medförde missväxt och nödår i Skåneland, stark befolkningsminskning och jordbrukets tillbakagång. Digerdöden 1349 ledde till ytterligare befolkningsminskning. Hela det ekonomiska systemet råkade i oordning och statsmakten i Norden tvingades låna pengar utomlands, främst hos Hansan, som man blev helt beroende av.

Tyskt inflytande på 1300-talet

Kungamakten försvagades på 1300-talet genom att kyrkans skattefrihet för sina väldiga domäner minskade kungens ekonomiska möjligheter. Adeln blev mera självständig sedan dess militära

förpliktelser mot kungamakten minskats. Allt detta ledde till utländska intressen i Skåneland. Det var främst nordtyska adelsmän som genom panträtter lade sig till med stora egendomar och fick stort ekonomiskt inflytande i landet. Detta och inre stridigheter ledde till att det danska riket upphörde att fungera .

Under den nordiska unionstiden 1397-1520 hade Skåneland en central roll

Då uppstod den nordiska unionen, som varade fram till 1520 och under vilken tid Skåneland spelade en central roll i den nordiska politiken. Unionsmakten och kyrkomakten hade sina säten i Skåne. Margaretha Valdemarsdotter är kanske den mest kända av unionsregenterna- hon bar aldrig titeln drottning. Däremot fick hennes efterträdare systerdottersonen Erik av Pommern titeln kung då han kröntes i Kalmar 1393. Man ville göra Landskrona till huvudstad i unionen, men Köpenhamn förblev dock huvudstad.

Erik av Pommerns tid präglades av ständiga strider mellan Sverige och Danmark. Skåneland utsattes för upprepade anfall av svenskar t ex då Engelbrekt 1434 trängde in i Halland och nordvästra Skåne. I vår svenska skolhistoria betraktades Engelbrekt som den ädle kämpen - i Skåneland såg man nog honom som en hatad och brutal inkräktare. Även Karl Knutsson tillhör de svenska världsherrar som plundrade och ödelade stora delar av Skåneland. 1452 brände han Helsingborg, Åhus, Vä och många byar, och en annan mordbrännarhär härjade i Blekinge. Det kan nog med fog påstås att det gamla nationalhatet mellan svenskar och skåningar fick en ordentlig påspädning vid denna tid, 1452.

På det tidiga 1500-talet fortsatte unionsstriderna, och Skåne och Blekinge utsattes för nya plundringar och förstörelse. Bönderna reste sig i uppror, som endast kunde slås ned med hjälp av vår store Gustav Vasa, som med hjälp av tyska legosoldater lät bränna flera gränsocknar 1523 och 1536. Dessförinnan hade den danske kungen Kristian II – kallad Den gode i Danmark och Tyrann i Sverige, småfolkets vän och adelns fiende – avsatts från den svenska tronen 1521, och unionen upphörde.

Därmed var det slut på folkmakten i Norden och den nordiska provinsialismen. I Danmark levde dock den regionala särställningen kvar under förenklade, men dock juridiskt garanterade former till 1683.

Reformationen 1536 gjorde slut på kyrkans politiska makt

Reformationen av den katolska kyrkan, som genomfördes 1527 i Sverige och 1536 i Danmark, innebar slutet för kyrkan som politisk och världslig makt. Samtidigt förstärktes både i Sverige och Danmark kungens och adelns makt, framförallt den ekonomiska, genom att kyrkans jord konfiskerades. Beslutet om reformationen och händelserna kring beslutet blev mycket dramatiskt. Ärkebiskopen fängslades i Köpenhamn och alla biskopar i landet greps och blev avsatta medan deras slott , gårdar och hus drogs in till kronan. I Lund revs 18 av stadens 20 kyrkor.

Under Fredrik II (1559-1588) i Danmark bytte kronan bort kronogods i Skåne mot jord i andra delar av Danmark. På många skånska gods, som tidigare tillhört kyrkan, gjorde en rad nya adelssläkter sin entre. Jordbytena medförde att större enheter kunde bildas och driften rationaliseras på de kungliga gårdarna väster om Öresund. De stora kronoegendomarna koncentrerades till Själland eftersom Skåne ansågs alltför utsatt genom sitt läge intill Sverige.

Det var under 1500-talet som det redan på 1100-talet inrättade hoveriet blomstrade i Skåne. Hoveriet, dagsverksskyldigheten, var en pålaga godsägarna lade på sina underlydande bönder. Godsägarna i Danmark fick från denna tid även domsrätt över sina bönder – dock aldrig i Skåne.

Hoveriplikten fanns kvar även efter Skånes övergång till Sverige, ja, ända till slutet av 1800 talet på sina håll.

Skåne var en naturlig del av Danmark

Adam av Bremen, som under det sena 1000-talet besökte Skandinavien, skriver att "Skåne är så gott som en ö, ty det är på alla sidor omflutet av hav med undantag av en förbindande landtunga som bildar gräns mellan Sverige och Danmark i öster. Det finns djupa skogar och mycket ofarbara berg som man måste ta sig igenom för att komma från Skåne till götarnas land.

Alla gränser mellan stater är skapade av människor. Begreppet "naturlig"gräns är beroende av tiden och kan användas i många syften.

Talet om Öresund som den naturliga gränsen mellan Danmark och Sverige är en efterhandskonstruktion av den svenska maktpolitiken. Skåneland, som det med all rätt kallades, omfattade Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm. Dessa delar av det danska riket var ingalunda en perifer del av Danmark utan bands genom Öresund naturligt ihop med Själland, som tillsammans med Jylland utgjorde det danska rikets huvuddelar. Vatten var på den tiden ett mindre hinder för folken och länder än skogar och berg.

Språkligt hör Danmark med Bornholm, Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän och Sydnorge ihop. Gränsen går mot Småland och Västergötland.

Det är klart att Skånelands läge som gränsprovins mellan Danmark och Sverige har betytt mycket under de århundraden då krig och konflikter mellan länderna var vanliga. Danmark använde Skåne som mobiliserings- och uppmarschområde vid krig med Sverige. Det naturliga för Sverige blev då att stoppa danskarnas framfart där och att på sikt försöka erövra landskapet för gott. Kriget mellan länderna hade fram till mitten av 1600-talet haft formen av härjningståg från dansk sida in i Småland och Västergötland och från svensk sida in i Skåne. I fortsättningen övergick dessa raider till regelrätta krig med stora fältslag.

Av största betydelse för förståelsen av de krigsoperationer som ägt rum i Skåne är det skånska vägnätet. In och ut ur Skåne ledde tre huvudvägar, som faktiskt är bevarade än i dag. Två av dem gick från Småland genom den nordskånska ödemarken., med all rätt kallad "öknen" under medeltiden. Den ena av dessa gick från Markaryd genom Västra Göinge härad, den andra från Älmhult längs Helgeå i Östra Göinge. Båda ledde till den lilla staden Vä i Östra Skåne, numera ett mindre samhälle. Sedan Vä förstörts under Kalmarkriget anlades Kristianstad år 1614 och blev då huvudcentrum för trafiken norrifrån. Den tredje huvudvägen gick till Helsingborg, som var Skånes starkaste fäste.

Förutom de härjningståg som tidigare omnämnts bör även nämnas den unge Gustaf Adolfs angrepp på Skåne 1612. Vi har ju genom den officiella svenska historieskrivningen bibringats uppfattningen att denne hjältekung, protestantismens främste försvarare m m var ett nationalhelgon. Ingalunda! Sedan Sverige 1611 förlorat Kalmar slott till Danmark gav Karl IX sin son, kronprinsen Gustaf Adolf, i uppdrag att hämnas genom att utföra ett plundringståg in i Skåneland. Med stor glädje intog och plundrade han Kristianopol och slog ihjäl kvinnor och barn. Sedan han blivit kung 1612 bröt Gustaf II Adolf in i gränstrakterna mot Skåne och brände på några dagar 24 kyrksocknar. I ett brev skryter kungen om hur hans trupper "grasserat", skövlat, bränt och ihjälslagit alldeles efter vår egen vilja. Vi hade där inget motstånd haft varken av ryttare eller fotfolk. Si, det var en " hjältekung".

Skåne blir svenskt

Efter Sveriges framgångsrika deltagande i 30-åriga kriget kom landet att framstå som militärt överlägset. Sverige började planera för att helt krossa Danmarks maktställning i Norden. Som alltid kom Skåne att hamna i krigets centrum med stor förödelse som följd.

Horns krig i Skåne 1644

1643 beslöt det svenska riksrådet att ett angrepp skulle göras på Danmark. Huvudmotivet uppgavs vara Öresundstullen som Danmark hade kontroll över. Fätmarskalken Lennart Torstensson anföll från söder och besatte Jylland, men lyckades aldrig besegra det danska huvudlandet.

Kollegan Gustav Horn anföll med ca 10 000 man över den danska riksgränsen vid Markaryd. Helsingborg föll snart, följt av Ängelholm, Lund och Landskrona. De starka fästningarna i Malmö och Kristianstad lyckades dock inte Horn ta. Där bönderna, understödda av svaga danska trupper gjorde motstånd blev hämnden gruvlig. Byar och gårdar brändes, fångar och gisslan sköts, kyrkor, slott och gårdar plundrades. I dag återfinns en hel del av bytet i museer och slott i Sverige. Minnet av Horns härjningar har länge levt kvar i Skåne. Så sent som in på 1900-talet talade man ännu i Skåne om "Horns krig". I den officiella historieskrivningen har det hela tonats ned och Horn framställs som rikshjälte.

Genom medling av Holland och Frankrike slöts freden i Brömsebro 1645. Sverige fick sin tullfrihet i Öresund. Danmark måste lämna ifrån sig Jämtland och Härjedalen för gott samt Halland på 30 år till Sverige. Det var en hård och orättfärdig fred för Danmark, en fred där även medlarna fick riklig utdelning: Holland fick tullåttnader i Öresund och Frankrike fick hjälp med sina erövringsplaner på Tyskland. Någon som helst ersättning till de tusentals familjer i Skåne som fått sina hem förstörda och mist anhöriga var det naturligtvis inte tal om lika litet som att återlämna stöldgodset. Man förstår svenskhatet i Skåneland inte blev mindre efter detta krig.

Karl X slår Danmark 1658

1657 var Sverige invecklat i krig med Polen, Ryssland och Brandenburg. Danmark såg då sin chans att få revansch för förlusterna 1645 i Brömsebro och förklarade Sverige krig 1658. Man var ingalunda förberedd i Danmark, och därför tog det en ända med förskräckelse. Karl X Gustav, denne till fältherregeni sublimerade dragonöverste för att tala med Frand G Bengtssons ord, lyckades genom en serie snabba insatser ta fästningarna vid Lilla Bält, gå över dess isbelagda vatten till Fyn och stod snart vid Stora Bält. Den våghalsiga marschen över Stora Bält lyckades med några avdelningars förlust, och Köpenhamn hotades. Danmark tvingades sluta fred, Roskilde 1658, den hårdaste fred Danmark någonsin slutit. Halva det danska riket, Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm, förlorades till Sverige.

Kriget blossade upp igen efter fyra månader då Karl X Gustav helt sonika bröt freden för att få Ven, som förblivit dansk 1658. Ny svensk belägring av Köpenhamn ledde till fred där 1660 på i stort sett samma villkor som i Roskildefreden.

Snapphanar mot de svenska inkräktarna

Skåne blev indraget även i 1657 års krig, men inte alls i samma omfattning som 1644. Det är från dessa krig i Skåneland som de s k snapphanarnas insatser började omtalas.

Ordet kommer från tyskan schnappen – snappa, röva och var ursprungligen ett öknamn som användes av den bofasta befolkningen i skogsbygderna mot de samhällsfientliga elementen, stigmännerna och stråtrövarna. Under 1500-talet började emellertid ordet användas som benämning på de friskyttar som under ofredsåren värvades i skogsbygden av den reguljära armén. Snapphanenamnet hade 1644 ännu kvar en viss nedsättande betydelse. De bofasta bönderna var ovilliga att lämna sina gårdar och kämpa med gränsskytteförbanden, som därför i första hand rekryterades av folk utanför bondesamhället – ofta sk löst folk, förbrytare m fl

Under kriget 1657 inföll den svenska riksdrotsen Per Brahe i Halland med ca 3000 man. Man möttes av en skånskt-halländskt friskytteuppbåd på ett par kompanier under ledning av den legendariske "Göingehövdingen" Svend Poulse, som utmärkt sig redan under 1644 års krig i Skåne. Hans styrka förmådde emellertid föga mot reguljära, välbeväpnade soldater som i stort sett förintade friskyttarna, av svenskarna föraktfullt kallade snapphanar. Inte förrän en jämbördig motståndare i form av en dansk styrka om ca 3000 ryttare landsatts i Skåne tvingade Brahe till återtåg. Ett allmänt folkuppbåd påbjöds i Skåne och tillsammans med den danska armén utkämpades med växlande krigslycka en del drabbningar mellan svenskar och danskar. Kriget avgjordes dock utanför Köpenhamn.

Skåneland blir generalguvernement 1658 och försvenskningen börjar

Endast tre veckor efter freden i Roskilde upprättades generalguvernementet Skåneland med den svenske kungens representant, generalguvernören, som fungerade vicekung. Vid sin sida hade generalguvernören den Skåneländska lantdagen i Malmö och vid behov ständermöten.

Det var en klar gräns mellan den Skånska staten, det officiella namnet på generalguvernementet, och Sverige. Den officiella termen löd "ett utrikes men inrikes land". Det var alltså två helt olika länder med olika nationalitet, språk och lagar.

Ett av de främsta försvenskningarna var att införa svensk andlig och världslig lag i de gamla landskapen. Genom enbart maktbud kunde dock inte detta ske eftersom invånarna i de erövrade landskapen enligt fredsbestämmelserna skulle få behålla sin gamla rätt, sina lagar och privilegier. Man försökte då övertala befolkningen att själv begära svensk lag och svensk kyrkoordning. Men befolkningen var inte villig att uppge sin särställning och sina privilegier och det gick långsamt med försvenskningen.

Under Karl XI:s omyndighetstid fram till 1686 införde svenska ämbetsmän och officerare en våldsregim i Skåneland, som torde sakna sitt motstycke i svensk historia. Svenska soldater inkvarterades hos de skånska bönderna som fick betala deras lön och kost. Den svenska riksdagen beslöt också att de inkvarterade ryttarna på kronogårdarna efter sin bondes död skulle få överta gårdens halva bruk. Änkan skulle få bruka den andra hälften mot att hon erlade sina utlagor till ryttarna. Detta var ett avsteg från böndernas gamla rätt, och innebar dessutom en direkt kränkning av deras lag och privilegier – helt i strid med fredsbestämmelserna.

De svenska ryttarna gjorde sig dessutom skyldiga till övergrepp genom kreaturstölder och utpressning av pengar, våldtäkter och misshandel. Många bönder ruinerades och fick lämna sina gårdar för gott till de svenske. Gamla rättegångsprotokoll vittnar om övergreppen och utplundringen i Skåneland under denna tid fram till nästa krig 1675. Trots övertygande bevisning dömdes sällan någon ryttare till döden utan benådades för sin duglighets skull. Förgäves sökte bondebefolkningen

hjälp genom att gå till kungs, men resultatet blev att generalguvernementet upphörde och därmed den friare ställningen till det svenska riket hävdes. De erövrade landskapen ställdes nu under militär ockupation, och följden blev att motsättningen mellan bönderna och ryttarna skärptes.

Skånska kriget 1675-1679

Danmark kunde inte smälta den hårda freden i Roskilde 1658 då halva riket förlorats till Sverige. Då därför Sverige på 1670-talet var invecklat i krig i Tyskland beslöt man att gå till angrepp. Den här gången var man bättre förberedd än 1657.

Den danska hären med Christian V i spetsen landsteg vid Råå i juni 1676 sedan en avledande landstigning med en mindre styrka ägt rum vid Ystad. Danskarna hälsades som befriare efter 18 år av svensk terror. Återigen irriterade dansk-skånska friskyttförband och snapphanar de svenska trupperna i gränstrakterna. Karl XI med den svenska hären drog sig snabbt ur Skåne då meddelandena om danskarnas landstigning nådde honom. Mycket snabbt besatte danskarna hela Skåne och Blekinge. Dansk administration återinfördes och de svenskar, som efter freden i Brömsebro satt sig på de tidigare danska egendomarna jagades bort.

Karl XI återkom dock till Skåne i oktober 1676 med den reorganiserade svenska armén, men möttes av ett fientligt folk, som gjorde allt för att stoppa honom i skogslandet. Friskyttar och snapphanar gjorde djärva och framgångsrika raider mot de svenska truppernas underhållslinjer. Det hjälpte inte att de svenske utkrävde ohyggliga straff av befolkningen för att den understödde danskarna – inget offer var för stort för frihetskämparna.

Den svenska armén tog sig dock mot Helsingborg under våldsamma härjningar – så t ex lades hela Landskronatrakten öde. Vid Lund utkämpades så den 4 dec 1676 det mycket blodiga slaget, som länge såg ut att bli en dansk seger, men som Karl XI personligen ledde till en knapp svensk seger. 46 procent av de deltagande stupade. Segern fick inte direkt avgörande betydelse för kriget som sådant. Det fick inte heller de svenska segrarna vid Halmstad i augusti 1676 och vid Landskrona i juli 1677. Det som gjorde att Danmark till slut blev krigets förlorare var att Danmark aldrig vann något avgörande slag och inte fick övertag över svenskarna i utnöttningsstriderna fram till 1673 då freden i Lund ingicks.

Snapphanarna/friskyttförbanden spelade under det skånska kriget en stor roll då det gällde att irritera den svenska armén. Överfall på underhållsförband ägde ständigt rum – vid ett tillfälle lyckades man ta hela krigskassan. Vedergållningen blev grym. Infångade snapphanar avrättades med hemska metoder och utan dom och rannsakan. Medhjälpare bland bönderna straffades hårt, och hela byar brändes ned som straff. Mest känd torde bränningen 1678 av socknen Örkened i nordöstra Skåne vara. (Örkened kommer av örken=öknen, dvs gränsskogen mot Småland och Blekinge.

Under kriget 1675-1679 undertecknade de skånska socknarna en trohetsförsäkran till den svenske kungen under riksrådet Johan Gyllenstiernas "edkrävartåg" 1677. Bönderna förband sig att delta i jakten på snapphanar och bistå den svenska krigsmakten på alla sätt, t ex genom att reparera broar och vägar. I gengäld fick de som undertecknade amnesti för tidigare förbrytelser mot den svenska kronan. Det var dock inte alla bönder som skrev under eller höll sin ed efter underskrift. Dessa straffades hårt.

Karl XI:s order var att alla socknens vapenföra män skulle avlivas och alla gårdarna brännas. Anledningen var att endast ett fåtal av bönderna i Örkened ville underteckna en trohetsförsäkran mot svenska kronan. Detta sågs som en provokation, och då snapphanarna stöddes av Örkenedsborna var måttet rågat för de svenske. Man brände alla gårdarna utom två och avrättade de vapenföra män som inte hunnit fly. Ryktet om bränningen i Örkened nådde snabbt Danmark, och alla invånare i Skåne uppmanades att bege sig till Själland. Endast ett fåtal hade möjlighet att bege sig dit.

Vid freden i Lund 1679 tillförsäkrades befolkningen i Skåneland för tredje gången (tidigare vid freden i Roskilde 1658 och i Köpenhamn 1660) rätten att "blifva vidh deras vanlige rätt, lagd och gamla privilegier och frijheter...". Hur blev det med det löftet?

Försvenskningen drivs med hård hand efter kriget

Med hänsynslöshet började den enväldige Karl XI försvenskningen av Skåneland. 1682 upphävdes den 430-åriga skånska stadsrätten i generalguvernementet. Året efter upphävdes utan lantdagens hörande den urgamla 1202-1210 skånelagen. Den skånska giftemåls- och ärvdabalken förblev dock gällande till 1690-talet.

I praktiken upphävdes alltså den folkrättsliga grundvalen för den skånska staten. För att ytterligare försvenska Skåneland upphävde Karl XI år 1693 generalguvernementsförfattningen. Blekinge med den nyanlagda örlogsbasen Karlskrona hade redan 1680 skilts från Skåneland för att skånsk lag inte skulle gälla där. Halland skildes också från Skåneland 1691. Generalguvernementet Skåneland ersattes av guvernementet Skåne med en guvernör utan ställning som vicekung och allt vad det innebär för självstyrelsen som existerat. Det kan nämnas att guvernementstatusen upphävdes 1719.

Myndigheternas övervakning av medborgarna i guvernementet Skåne var rigorös. Prästerna ålades nu att predika på svenska, och i skolorna undervisades på svenska. Skåningar tilläts ej anställning i armén utan endast i de svenska förbanden i Baltikum och i Tyskland – Karl XI litade aldrig på folket i de nya provinserna efter svårigheterna med motståndsrörelsen. Han hade långtgående planer på att förflytta hela befolkningen till Livland och Ingermanland. Det kan vara av intresse att veta att under åren 1600 – 1713 utskrevs 33 proc av den manliga befolkningen i Skåneland till krigstjänst i Baltikum, där de i rullorna har nationalitetsbeteckningen "schoenländer". I slaget vid Narva 1700 avgjorde dessa skåningar segern och i dagorder från Karl XII omnämns dessa elittrupperns tapperhet gång på gång.

I kyrkorna hängdes Karl XI:s krönte namnskiffer med svenska riksvapnet upp framför altaret så att menigheten alltid skulle se och betänka att de nu var svenskar. I Östra Vemmerlöv finns i kyrkan ett sådant namnskiffer, nu flyttat till bakom menigheten, på orgelläktaren.

Ett sätt att försvenska kyrkolivet i Skåne var att se till att de blivande prästerna utbildades vid en svenskt universitet och inte som hittills i Köpenhamn. Därför beslöt den svenska förmyndarregeringen 1688 att ett universitet skulle anläggas i Lund. Den kyrkliga försvenskningen leddes av Canuthus Hahn, svenskutnämnd biskop. Han ålade klockarna att undervisa barnen i läsning, och biskopen lät själv trycka nya svenska ABC-böcker.

1681 beslöt Karl XI att driva försvenskningen och motarbeta allt danskt. Svenska biblar och psalmböcker infördes och alla danska kyrkoböcker beslagtogs. Predikan och psalmsång skulle ske på svenska och präster, som fortfarande höll gudstjänst på danska avsattes.

Det skånska språket var aldrig danskt

Många har den uppfattningen att skåningarna vid tiden före 1658 talade danska och sedan plötsligt började tala svenska. Så var icke fallet. Någon rikssvenska eller riksdanska existerade inte som talspråk utan det var en skånsk dialekt som användes i Skåne liksom det användes flera olika dialekter i Danmark.

Den skånska dialekten var starkt influerad av själländskan liksom den även bar spår av Mälardialekten. Detta senare vittnar det långa u-ljudet i hus, lus och mus i skånskan om. Detta är i och för sig rätt märkligt eftersom det ljudet inte finns på andra sidan Sundet. Hur har det tagit sig igenom de småländska skogarna ?

Det själländska inflytandet omvandlade bokstäverna p, t och k till b, d och g. Pipa blir piba, tak blir tag och fat blir fad i skånskan. Ritar man en karta som omfattar Jälland, Skåne, halva Blekinge, Halland, Bohuslän och Nordnorge så har man ett gemensamt språkområde med vattnet som den gemensamma kommunikationsleden. Det var därför som skånskan influerades av själländskan .

Danskarna hade och har fortfarande , svårt att förstå skåningarna och vice versa. Sak samma gällde, och gäller, själlandsborna och jyllänningarna.

Skåningarna lade inte tvärt av med sin skånska dialekt efter 1658 – däremot skiftade man skriftspråk, vilket var ganska enkelt. Man bytte bara t ex ut ändelsen e till a i verben och gjorde lite andra smärre ändringar.

Ännu in på 1800-talet höll sig utbildade människor med två språk, ett för tal och ett för skrift. Riksspråken växte inte fram förrän i slutet av 1800-talet. Folk från olika landsändar som flyttade till Stockholm eller Köpenhamn var tvungna att lära sig ett språk som förstods av alla. Det är därför som dagens skånska har många gemensamma ord (via den själländska dialekten) med dagens danska, ett språk som skåningarna, som sagt, aldrig har talat.

Förvanskningen tog sin tid, men genomfördes hårt och konsekvent utan att omvärlden på något sätt reagerade. I och med fredsfördraget 1720 med Danmark får man anse att Danmark accepterat den svenska regeringsmaktens åtgärder 1658-1719. Från och med det året har Danmark avskrivit den skånska frågan.

1709 stod Danmark för sista gången i krigiskt syfte på skånsk jord. Det var på samma plats, vid Råå, som man landstigit 1676. Den här gången var hjälpen från friskyttar och snapphanar obefintlig. Guvernören i Skåne, Magnus Stenbock, lyckades stampa fram en bondearme i Skåneland, illa utrustad och utan krigsvana, men den bidrog verksamt till segern över danskarna vid Helsingborg 1710.

Händelser i Skåne efter 1720

Då Sverige 1743 valde Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp till tronföljare istället för den av bondeståndet föreslagne prins Fredrik av Danmark, reagerade Danmark med hot om landstigning i Skåne, något som aldrig blev av.

1809 då Sverige återigen skulle välja tronföljare sedan Gustav IV Adolf avsatts var det tal om att välja Fredrik VII av Danmark, men detta strandade på hans svaghet mot de svenska förhandlingarna. I stället valde man prins Carl August av Augustenburg, som dock dog hastigt redan 1810. Dennes bror prins

Fredrik Christian utsågs då till tronföljare. Genom en kupp blev det i stället en f d fransk underofficer, senare marskalk, som valdes till svensk tronföljare.

Den aktiva skånska insatsen mot regimen avslutades 1811 då bondeupproret slogs ned brutalt vid Klågerup. Denna opposition fick aldrig utlopp för det skånska folkets innersta känslor mot en mycket hård överhets regim, som hela denna misstänksamt iakttog allt som kunde tolkas som statsfientlig attityd. Överheten hade alla instrument för att både psykiskt och fysiskt utplåna motståndsmännen.

Ett återupplivande av motståndet mot Sverige var skandinavismen som uppstod i Lund från 1829. En bred folklig samhörighetskänsla med Danmark, danskhet och dansk kultur uppstod.

Förbrödringsfesten på nyåret 1837/38 på isen mellan Helsingborg och Helsingör var en öppen demonstration mot Karl XIV Johans cirkulärnot mot skandinavismen.

Deltagandet på Danmarks sida i krigen 1848/49 och 1864 visade åter på det stora intresset för och samhörigheten med Danmarks sak.

I slutet av 1800-talet uppstod ett starkt skånskt motstånd mot frihandeln eftersom Skåne i egenskap av exportör av lantbruksprodukter var beroende av tullar och prissättning på dessa. Det var tal om att bilda ett skånskt lantmannaparti och ett skånskt liberalt parti 1892, men detta förhindrades av Oscar II:s ställningstagande som motståndare till protektionism. Han ville inte veta av några separatistiska, politiska bindningar.

Ofta ser man numera i Skåne den s k skånska flaggan, rödgul korsfana. Många tror att detta är en ny tids påfund, men denna flagga är lika gammal som vår rikssvenska och härstammar från det medeltida lundensiska ärkebiskopsdömet.

De sista åtgärderna från svensk sida för att manifistera den storsvenska linjen ägde rum på 1910- och 1920-talet då man framförallt i Skåne reste statyer över svenska kungar och fältherrar som vunnit segrar i Skåneland.

(Ur Min Skånska Släkt 1995 av Anders S Nilsson)